

Vassili Grossman
**Repòs etern i altres
narracions**

Galàxia Gutenberg

Cercle de Lectors

VASSILI GROSSMAN

Repòs etern i altres narracions

Traducció
d'Àngels Llòria

Galàxia Gutenberg

Cercle de Lectors

Tiergarten¹

I

Els habitants del parc zoològic de Berlín s'agitaven en sentir la remor gairebé imperceptible de l'artilleria. No es tractava ni del xiulet ni del fragor habitual de les bombes nocturnes, ni del rugit que feien els pesats canons antiaeris en esclatar.

Les fines oïdes dels óssos, els elefants, els gorilles i els mandrils havien captat a l'instant que en aquells sons gairebé inaudibles s'hi amagava alguna cosa nova, diferent dels bombardejos nocturns, quan la batalla encara era lluny de les vies del ferrocarril que encerclaven el Gran Berlín i de les autovies de circumvallació.

1. Parc de Berlín que acull el parc zoològic municipal. Situat al centre de la ciutat, dóna nom a tot un barri i està envoltat d'edificis i monuments tan emblemàtics com la Porta de Brandenburg o l'edifici del *Reichstag*, on es reuneix actualment el parlament alemany. (N. de la T.)

El pressentiment de l'arribada de quelcom nou i alterat provocava la inquietud entre les bèsties. El carrisqueig dels tancs que passaven vora els murs del parc zoològic se sentia cada vegada més sovint. Aquest carrisqueig no s'assemblava al conegut murmur dels turismes, a la dringadissa dels tramvies o al soroll del ferrocarril urbà que passava per sobre les cases. Aquests nous éssers sorollosos gairebé sempre es desplaçaven en bandades; te n'arribava una olor greixosa d'oli cremat, diferent de l'olor familiar de les criatures de benzina.

Els sons cada dia es feien més diversos. El brunzit de la ciutat, tan natural i tan familiar per als animals de les gàbies com el so de l'herba aspra de l'estepa, el de la pluja sobre la densa superfície d'una fulla al bosc equatorial o el d'un banc de gel remorejant a les ribes del mar del Nord, aquella remor de la ciutat que s'intensificava o s'atenuava clarament en funció de l'arribada del dia o de la nit, havia canviat; s'havia deslligat del curs del sol i de la lluna. Ara, de nit, moment en què habitualment regnava la calma a la ciutat, l'aire era replet de sons terrestres: veus humanes, soroll de passes i brunzit de motors.

Abans els xiulets, les explosions i el zumzeig monòton que arribaven del cel anaven estretament lligats amb el moment de la nit, la fresca nocturna, les estrelles i la lluna. I vet aquí que ara aquests sons celestes es mantenien, gairebé amb la mateixa intensitat, quan lluia el sol, des de trenc d'alba fins a la posta. A l'aire tèrbol hi flotava una olor inquietant per a qual-

sevol ésser a la sang del qual hi pervisqui el terror permanent davant dels incendis d'estepes i boscos i davant dels núvols de carbonissa que s'alcen per sobre la tundra a l'agost. Una cendra negra i fràgil descenia vacillant sobre la terra, havien cremat els arxius dels ministeris, i els animals la respiraven espantats, esbufegant i esternudant dins de les gàbies.

El fet que la gent, que del matí al vespre anava d'una gàbia a una altra, hagués desaparegut de sobte també representava un canvi. Havien quedat el ferro i el formigó: un destí majestuós i desconegut.

Només tres persones havien passat per davant de les gàbies en tot el dia: una dona vella, un nen i un soldat. Els animals, que conserven la senzillesa i l'esperit d'observació igual que els infants, els van distingir i els van retenir a la memòria. Els ulls de la vella estaven plens de dolor; quan es dirigien als habitants de les gàbies, demanaven compassió. La mirada fixa del soldat traspuava por de morir; les bèsties ja no participaven en la lluita per la supervivència, però conservaven la vida, i el soldat els tenia enveja. Els ulls blau pàl·lid del nen, que observaven els óssos i el gorilla, reflectien amor admirat i el somni d'escapar-se al bosc i abandonar la casa de la ciutat.

El dolor, la por i l'amor amb què la vella, el soldat i el nen havien anat a visitar els animals es van transmetre de les seves mirades a les dels animals i no van passar despercebuts.

Encara van advertir la presència de dos visitants més: un ferit que duia una bata d'hospital amb les

solapes taronges i el cap, com una bola rodanxona, embolicat amb cotó i benes, i una noia primeta amb una còfia emmidonada i una creu roja. Es van asseure i no es van mirar ni un sol cop; els habitants del parc zoològic no els van veure ni els ulls ni les cares. El jove camperol rosegat per la guerra i la noia seien inclinats l'un cap a l'altre.

També els guardes, aquells éssers que per fora semblaven humans, però que tenien molt de poder, havien canviat. Durant molts anys havien compartit la carn, que obtenien de la caça sempre reeixida de cada nit, amb els habitants de les gàbies.

Aquells dies la caça dels guardes s'havien empoïbrit; de vegades no portaven ni tan sols una presa. Potser la caça havia fugit en desbandada, espantada pel soroll i els incendis. Potser els guardes, afamats, es disposaven a canviar de lloc de cacera i a seguir els herbívors a les seves noves pastures. Com que tenien gana, els tigres i els lleons havien provat de caçar pardals, que voleiaven d'una gàbia a l'altra, i ratolins. Però ni els pardals ni els ratolins no els tenien por, perquè ja sabien de feia temps que aquelles criatures somnolentes i inofensives només en aparença recordaven els gats de ciutat.

Encara hi havia un altre motiu d'alarma: a l'encís de l'aire de la matinada, a l'herba primerenca que rebenta l'asfalt, a les branques enfosquides repletes de vida, al fullatge dels arbres, la joventut i la tendresa del qual despertava el desig d'esdevenir herbívor fins i tot en els predadors.

A l'abril els dies estan tan plens d'encants que, fins i tot per als vells cansats de respirar, el món esdevé nou i insòlit. Allò que normalment et passa pel davant sense deixar empremta, pren ara relleu i esdevé clar i tangible. En aquesta època de l'any tot es torna festiu i extraordinari, fins i tot la terra trepitjada de la plaça, l'aigua de les rases, l'asfalt fosc als vespres o les gotes de pluja al vidre entelat d'un autobús.

Així doncs, va resultar que tant el retrò subterrani i llunyà com les aromes de la primavera o l'olor dels focs van provocar en els habitants del parc zoològic una alegre i confiada expectativa de canvis, d'un nou destí.

Alguns d'ells havien estat capturats de cadells i no conservaven cap record de la vida en llibertat; altres havien nascut a la gàbia. Els pares, les mares, els avis i les àvies d'alguns d'ells havien nascut aquí i s'hauria pogut pensar que la sensació de llibertat se'ls havia evaporat fins i tot de la sang. Però aquelles criatures, que havien oblidat la llibertat, que no l'havien conegut mai, i que en alguns casos ni els seus avis sabien el que era, anaven d'una banda a l'altra de les gàbies dominats per l'angoixa, moguts tant sols per un lleu pressentiment d'aquella sensació.

2

En Ramm, el zelador de la gàbia de les mones, se sentia molt lligat al gorilla Fritsi. Els visitants, espe-

cialment les dones, cridaven de terror en veure la cara marró sense pèl i els ullals grocs d'aquell simi antropeide. Els braços llargs i potents i les espatlles negres com el basalt del gorilla semblaven encara més gruixuts i més robustos a causa del pèl dens.

Una reixa forjada per encàrrec especial a la fàbrica Krupp¹ separava l'infortunat gorilla dels visitants. Quan l'animal s'agafava amb les mans als barrots de ferro la gent s'alarmava. Però en Ramm sabia que hi havia poques criatures al món més bones que en Fritsi. Els seus dits, capaços de retorçar una gruixuda barra de ferro, sabien estrènyer la mà del vell amb un afecte tan delicat quan li agraïa ja no una llaminadura sinó tan sols que el saludés amb un somriure! En Fritsi allargava graciosament els llavis blavosos de cautxú reclamant que en Ramm es deixés fer un petó.

I quan els llavis del gorilla fregaven el coll arrugat del zelador, en Ramm somreia perplex: no hi havia gaire gent que volgués besar aquell vell abandonat de la mà de Déu. En Ramm sabia que la gent es mirava amb indiferència i a vegades amb aprensió el seu rostre vell i la roba pobre i apedaçada que duia. A la botiga on feia cua per comprar queviures, ningú

1. Coneguda dinastia d'industrials alemanys, originaris d'Essen i amb 400 anys d'història, que s'ha dedicat a la producció d'acer. Durant la Primera i la Segona Guerra Mundial de les seves fàbriques en sortia munició i armament per a l'exèrcit alemany. (N. de la T.)

no hi parlava, amb ell; ningú no li preguntava quin era el comunicat del dia des del front oriental i a ningú no li venia de gust deixar-lo seure a l'autobús. Per això al vell se li feia una mica incòmode quan veia amb quina admiració i tendresa se'l mirava el gorilla.

Tres fills del zelador de la gàbia de les mones havien mort a la guerra; el quart, secretari de l'Associació de Dependents de Merceria, l'havia detingut la policia, vetllant feroçment per la vida del poble alemany. Tres anys després va arribar una capseta negra de plàstic des de Dachau amb uns quants grapats de cendra de color gris pàl·lid i la notificació que el reclús Teodor Ramm havia mort de pulmonia a l'edat de vint-i-nou anys. Unes volves grises, unes escames fosques i uns quants trossets de carbonissa cremada era tot el que quedava d'aquell membre rialler i agradable del cor sindical, que tenia els ulls castanys, a qui agradaven les corbates llampants i les americanes clares.

La policia no només era implacable amb els insumisos que intentaven lluitar contra Hitler. La policia secreta de l'Estat considerava que no hi havia innocents al món.

Aquestes urnes negres de plàstic amb pols de cendres que arribaven de Dachau i Mauthausen, les havien rebut a moltes llars: així tornaven per fi a casa aquells a qui la policia s'havia endut de nit en defensa de l'absència de drets del poble i de la seguretat de l'Estat. En Ramm comprenia, sentia, que sota la su-

perfície lacada i muda de l'Estat de Hitler no hi havia ni felicitat ni satisfacció. Moltes persones volien la llibertat. Però com les podria trobar, ell? Si la gent tenia por de la policia, temien les delacions i callaven!

Temps enrere en Ramm havia simpatitzat amb els socialdemòcrates. Una vegada havia sentit parlar Bebel¹ i al seu cervell senil i escleròtic, en intentar interrogar-se sobre qüestions que ni li anaven ni li venien, tot s'hi havia confós. Ell en realitat mai no s'hauria plantejat per voluntat pròpia de reflexionar sobre la vida alemanya, l'hi havien obligat, l'hi havia forçat el nazisme. Tothom que evitava la uniformització general ho feia a la seva manera. Els vells guardians, els vells escombriaires, els caixers i els comptables definien des del desconeixement i de forma gens científica allò que, gairebé amb el mateix diletantisme, havien intentat definir en el seu temps algunes persones particulars, ciutadans dels grans estats: egipcis, hebreus, grecs i romans.

A en Ramm li semblava que les bèsties eren les criatures més oprimides de la Terra. I ell era del costat dels oprimits, que per alguna cosa havia simpatitzat amb els socialdemòcrates. Als reclusos del parc zoològic ningú no els escrivia; ells no compartien les penes amb ningú. Les seves vides privades i la seva

1. Ferdinand August Bebel (1840-1913). Destacat dirigent i fundador del Partit Socialdemòcrata Alemany l'any 1869. (N. de la T.)

felicitat no interessaven ningú. I és clar, d'ençà que el zoològic existia cap d'ells no havia tornat a la seva terra natal ni les seves despulles havien estat envia- des al bosc o a l'estepa. La seva manca de drets no tenia límits.

A les nits, des de la cambra solitària que tenia a la casa per a empleats del zoològic, en Ramm escoltava la bonior dels avions anglesos i nord-americans i el fragor de les armes i les bombes. A les nits tranquil·les parava l'orella i distingia el remugar dels cotxes.

Feia esfereir cada vegada que el suau rum-rum del motor d'un automòbil s'apagava i es detenia vora la casa dels treballadors del zoològic. En aquella nova raça de persones que no coneixien el dubte, en les idees del nacionalsocialisme assequibles a tothom i en l'Estat irreflexiu construït per Hitler hi havia una força extraordinària.

Quan davant de qualsevol casa berlinesa s'hi atu- rava un cotxe de nit, tots els cors deixaven de bate- gar, no tan sols els dels jueus, si és que per un descuit encara seguien fent-ho. Hi havia nits en què sembla- va possible que el terror nocturn davant l'omnis- cient, l'omnipresent i l'omnipotent policia secreta de l'Estat hagués sorgit al pit del mateix Hitler.

I vet aquí que el vell Ramm, que havia perdut dos fills al front oriental i un altre al cos de Rommel¹ a

1. Erwin Rommel (1891-1944). Mariscal que durant la Segona Guerra Mundial va dirigir el cos expedicionari de l'exèrcit alemany al nord d'Àfrica, enviat a la zona peraju-

l'Àfrica, que havia rebut en una urna les cendres del seu quart fill mort en un camp de concentració, i que havia enterrat la seva vella esposa, morta de pena, es va posar a pensar, amb el seu cervell escleròtic que no s'havia distingit mai ni pel seu desenvolupament ni per una capacitat especial, en un Estat on no es permetia fer-ho.

I és que pensar és la llibertat! L'Estat de Hitler s'alçava sobre uns fonaments del tot diferents. En Ramm pensava que l'Estat nacionalsocialista estava construït sobre un principi estrany. Tot allò que el partit hitlerià proclamava com a ideal del poble o com una conquesta assolida, ho arrabassava a la població. Hitler havia declarat que lluitaria per la llibertat del poble alemany, i la població havia caigut en l'esclavitud. La grandesa de l'Alemanya nacionalsocialista era indeslligable de la dolorosa dependència i l'absència de drets dels alemanys a l'interior de l'Imperi sobirà. Si l'agricultura es desenvolupava i s'enriquia, els pagesos queien en la misèria. Si la indústria creixia, baixaven els sous dels treballadors. Es disputava una lluita per la dignitat nacional d'Alemanya, i la gent, alemanys inclosos, es veia sotmesa a humiliacions execrables. Hitler engalanava les ciutats, n'arreglava parterres i parcs, i mentrestant la vida en aquestes ciutats esdevenia cada vegada més

dar els italians a resistir els atacs dels britànics. Arran d'aquestes campanyes va ser anomenat «la guineu del desert». (N. de la T.)

grisa i sense esperança. Mentre declaraven que lluitarien per la pau, preparaven el poble per a una guerra global.

Va resultar que l'ésser viu i lliure era l'Estat i no la gent; la gent en un Estat viu és com les pedres, que no només es poden, sinó que s'han de dinamitar, esmicolar, tallar i polir. Les persones que pertanyen a una raça inútil, de la mateixa manera que les gangues o la runa de les construccions, cal transportar-les a l'abocador o omplir-ne rases i fosses.

Tenia lloc un procés de selecció diabòlic: els atrevits, els amants de la llibertat, els de pensament clar i cor bondadós havien resultat ser els inútils, i va ser precisament a ells a qui van transportar a l'abocador. El granit va ser vençut per la pedra calcària i el gres.

L'Estat de Hitler s'engreixava de gust mentre els infants s'emmagrien; es delectava llaminejant amb el cervell i les ànimes de la gent. Com menys ànima, llibertat i intel·ligència quedava als homes, més pletòric, cridaner i animat esdevenia l'Estat. Però no era pas aquest Estat enemic de l'home el que esfereïa en Ramm d'una forma particular. El més terrorífic era que entre la mateixa gent privada de llibertat i convertida en pedra per l'Estat, hi havia persones que el servien, que donaven la vida per ell i s'agenollaven davant del geni del *Führer*. I alhora, a l'ànima d'en Ramm, hi pervivia la creença inconscient que un home esdevé esclau per culpa del destí, i no per la seva natura. Sentia que era possible reprimir l'aspiració de llibertat, però que era impossible destruir-la.

Als camps i a les presons hi havia molta gent que es mantenia fidel a la llibertat.

De nit arribaven del zoològic els rugits dels lleons com un orgue, les veus ronques dels tigres i els lladrucs dels xacals. En Ramm sabia per la veu que el vell lleó Fènix estava neguitós a causa de la lluna nova, que la tigressa Lizzi, que havia tingut dos cadells no feia gaire, intentava obrir la reixa i deixar en llibertat les seves cries. «Que juguin a la llum de la lluna naixent i verda», devia pensar. Aquells rugits, roncs, grunyits, estossecs i lladrucs resultaven tan agradables i inofensius en comparació amb els altres sons que engendrava el Berlín nocturn!

Un dia en Ramm va rebre la visita d'en Rudolf, el fill d'un amic seu que havia mort. En Rudolf havia servit a les SS, però havia estat llicenciat definitivament: li havien diagnosticat tuberculosi cavernosa. Es va estar unes quantes hores a casa d'en Ramm i, potser perquè se sentia a prop de la mort i perquè el vell li feia venir a la memòria tot allò de bo que l'SS recordava del pare, de la mare i de la infància, li va explicar coses que no s'expliquen ni tan sols en confessió. Sacsejat per la tos, exhibint les dents negres i les d'or, escopint a l'interior d'una ampolla amb el vidre taronja, renegant, eixugant-se la suor i sanglotant, va parlar amb un xiuxiueig afònic de les cambres de gas i dels forns crematoris d'Auschwitz, de com enverinaven amb gas immenses multituds de dones i criatures, i de com en cremaven els cossos i adobaven els horts amb les cendres.

En Ramm observava aquell xicot prim que duia un uniforme sense pales i li semblava que aquell SS malalt, que temps enrere havia tingut als braços i havia passejat a coll, feia olor de cadàvers i carn socarrada. El pitjor de tot residia en el fet que en Rudolf no era un monstre, sinó un home, al cap i a la fi. De petit era un nen simpàtic i bon minyó. Es veu que no només la vida fa les persones horribles; també les persones fan horrible la vida.

A la nit el vell es va llevar, es va vestir i acompanyat de l'udol de les alarmes antiaèries es va dirigir al complex dels predadors. Va estar-s'hi assegut fins que es va fer de dia. Va examinar amb atenció els ulls malalts i plorosos del vell lleó Fènix, els de la tigressa Lizzi, dilatats com els de totes les mares que alleten, i els ulls marrons vermellosos amb expressió dement de la vella hiena Bernard, que començava a tenir molts cabells blancs. No hi va descobrir res de dolent, en aquestes mirades. Quan va sortir el sol va passar a veure les mones de tornada a casa. En Fritsi dormia ajagut de costat amb el puny sota el cap i no va sentir en Ramm que s'hi acostava.

Els llavis del gorilla estaven entreoberts, se li veien els ullals, i el morro hauria pogut semblar terrible.

Pel que es veu una olor coneguda va arribar fins l'animal adormit, que sense despertar-se, en els soterranis del seu subconscient, va reproduir en somnis la imatge d'un ésser estimat. Feia espetegar suauement la llengua mentre dormia i la cara li va adquirir aquella expressió encisadora que només tenen els

nens petits quan, a punt de despertar-se, però encara adormits, perceben l'escalfor, l'olor i el somriure de la mare reclinada sobre seu.

Quanta senzillesa hi havia en els animals! Com s'estimaven els seus guardes! I tot i així els guardes els robaven. En Fènix s'alegrava en sentir el cruixit de les botes d'en Ramm, malgrat que aquestes botes havien estat comprades a costa seva. I no només les botes! Els pantalonets dels néts, els davantalets de les nétes, els cabdells de llana per fer mitja; tot s'havia comprat a costa dels dissortats. Els guardes justificaven aquests furts argumentant que amb el seu salari amb prou feines podien menjar, i que vestir-se amb aquells diners era del tot impossible. Què s'hi podia fer? En Ramm també era culpable davant dels animals. També ell freqüentava el petit mercat a tocar de la paret nord del zoològic, on venien els amants dels animals a comprar-li menjar per als seus esquirols, conills, ocells i peixos tropicals.

En Ramm era aficionat a la beguda...

El càndid Fritsi, és clar, no en sabia res, dels pecats del vell, i es posava content cada vegada que el guarda compartia sucre, taronges, pastanagues, sopa d'arròs, llet i pa blanc. En Ramm tenia la consciència intranquillà i per això les bèsties li semblaven especialment tendres. És cert que elles no coneixen l'òptica de Zeiss, ni tampoc no han fet gaires avenços en el camp de la gasolina sintètica. Però tampoc no han estat elles qui han inventat el nacionalsocialisme.

En la seva necessitat de comprendre la vida per si mateix, sense ajuda del *Führer*, necessitat involuntària i irresistible d'un home que ha perdut quatre fills i ha enterrat la seva vella esposa, va començar a crear una mena d'absurd darwinisme a l'inrevés. A ell li feia l'efecte que amb Hitler l'evolució havia invertit l'ordre: els éssers vius no ascendien, sinó que descendien per l'escala de l'evolució, cap avall, cap a l'abisme. Els esclaus, els canalles, els mediocres i les persones sense consciència prosperaven; els amants de la llibertat, els tenaços, els intel·ligents i els bondadosos morien. L'evolució invertida originava sota el nazisme una raça nova, inferior i llastimosa.

Traducció del rus: Àngels Llòria Anguera

Publicat per:
Galaxia Gutenberg, S.L.
Av. Diagonal, 361, 1r 1a A
08037-Barcelona
info@galaxiagutenberg.com
www.galaxiagutenberg.com
Cercle de Lectors
Círculo de Lectores, S.A.
Travessera de Gràcia, 47-49, 08021 Barcelona
www.cercle.cat

Primera edició: març de 2014

© The Estate of Vassili Grossman, 2013
© de la traducció: Àngels Llòria Anguera, 2013
© Galaxia Gutenberg, S.L., 2013
© Círculo de Lectores, S.A., 2013, per a l'edició club

Preimpressió: Maria Garcia
Impresión y encuadernación: Liberdúplex
Dipòsit legal: B. 21391-2013
ISBN Galaxia Gutenberg: 978-84-15863-09-0
ISBN Cercle de Lectors: 978-84-672-5589-8

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra només es pot realitzar amb l'autorització
dels seus titulars, a part les excepcions previstes per la llei. Adreceu-vos a CEDRO
(Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar
fragments d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 45)